

УДК 2.29

Р. Мицько,*аспірант Львівського національного університету ім. Івана Франка*

ПАРОДІЙНІ КУЛЬТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті мова йде про сьогоднішній ренесанс нових форм релігійності. Сучасний західний світогляд прагне на перше місце поставити науковий погляд на світ. Це яскрава тенденція для західних країн із динамічним розвитком культури. Така активність породжує в сучасній культурі різні іронічні, гумористичні форми інтелектуального протесту наперекір ірраціональності традиційних форм теїзму. У статті поняття сучасної іронії відкривається через нові релігійних форми сьогодення – дискордіантство, як поклоніння хаосу знань, пастафаріанство, як відстоювання світської точки зору перед релігійною домінантою. Також джедаїзм – як перетворення продукту кінематографу на об'єкт поклоніння пародійної релігії.

Ключові слова: пародійний культ, сучасна культура, дискордіантство, джедаїзм, пастафаріантство.

Пародийные культы как элемент современной культуры

В статье речь идет о сегодняшнем ренессансе новых форм религиозности. Современное западное мировоззрение стремится на первое место поставить научный взгляд на мир. Это яркая тенденция для западных стран с динамическим развитием культуры. Такая активность порождает в современной культуре различные иронические, юмористические формы интеллектуального протеста вопреки иррациональности традиционных форм теизма. В статье понятия современной иронии открывается через новые религиозных формы настоящего – дискордиантство, как поклонение хаосу знаний, пастафаріанство, как отстаивание светской точки зрения перед религиозной доминантой. Также джедаизм – как превращение продукта культуры (кинематографа) на объект поклонения пародийной религии.

Ключевые слова: пародийный культ, современная культура, дискордиантство, джедаизм, пастафаріантство.

Parody cults as element of modern culture

Topic of this article would be current renaissance of new religious forms. Modern western world view tends to put science at the first place.

This is a trend for the western countries with dynamic cultural development. Such activity brings to life different ironical and humorous forms of intellectual protest. The concept of modern irony would be covered in this article – we will mention discordianism, as cult of knowledge chaos, pastafarianism, as the way to defend secular point of view from the religious dominancy. Also we will mention jediism – as transformation of cinematographic cultural product into object of worship of parody cult. When you getting to know with the history of parody religions you could see the really serious, logical and reasoned problems of modern forms of teism and culture in general. Those problems becomes targets for irony of parody cults.

Keywords: *parody cults, discordianism, jediism, pastafarianism, western culture*

Пародійні культури – це специфічний вияв іронії у сучасній культурі. Їх можна охарактеризувати як нові “релігії” сучасного світу, що виникають на протидію певним суспільним явищам. Консервативні погляди на релігію, особливо у західному світі, а частково й у нас в країні, потрохи сходять нанівець. Одна категорія людей, які незгодні зі старими вченнями, просто ігнорують тему віри та релігії, не надаючи їй ролі у своєму житті. З іншого боку бачимо людей, які стають прихильниками вищеписаних пародійних культур. Саме масовість та різноманітність світоглядів другої категорії підкреслює актуальність дослідження феномену пародійних культур.

Найяскравіші ідейні витoki сучасних пародійних культур проявилися в таких течіях мистецького авангарду, як дадаїзм та абсурдизм, загалом – у світогляді митців початку та 50–60-х роках ХХ ст. Вже сьогодні іронічний погляд на релігію, віру у надприродне, перейшов у появу новітніх течій, які за своєю структурою мало чим відрізняються від класичних релігій, проте у своїй суті мають абсурдну тематику та іронію. Таким чином “послідовники” цих псевдорелігійних течій, як і їхні світоглядні попередники в період творчого авангардизму, своїми ідеями ставлять під сумнів серйозність теми віри як такої, іронізують над поняттями культури, ритуалу, звичаю.

Термін “пародійний культ” застосовував до описаних явищ один із авторів таких іронічних культур. Мова йде про Омара Хайяма Равенхурста, книга “Principia Discordia” (1965 рік), де він назвав це явище “пародією на релігію або релігією, що маскується під пародію” [6].

Кожному пародійному культу властивий певний набір ознак, проте їх об’єднує спільна ідея. Прихильники пародійних культур, як і їхні світоглядні попередники в період мистецького авангардизму, своїми

ідеями ставлять під сумнів серйозність теми релігійної віри як такої, іронізують над поняттями культу, ритуалу, звичаю. Також, окрім висміювання релігійних проблем та недоліків сучасного теїзму у будь-якому прояві, пародійні культу звертають увагу на неблагородні сторони суспільства, масової культури, політики.

Не варто називати пародійні культу різновидом атеїзму, адже тут маємо справу з дещо іншим різновидом релігійних переконань. Негетістична віра теж є своєрідною формою світогляду. Пародійні культу – це не лише формальна віра, але й своєрідний протест. Вказівка в графі “Релігійні переконання: інше” стала в епоху поширення пародійних культів формою незгоди. Цей протест є неоднозначним – з одної сторони він є відображенням негативного ставлення до того, що хтось третій цікавиться внутрішнім релігійним світом індивіда. Адже будь-яка релігійно-конфесійна приналежність сьогодні на офіційному рівні не дає ані привілеї, ані дискримінує, тому таке питання в офіційних опитуваннях не надто доречне. З іншого боку, пародійні культу стали стихійним протестом проти агресивної релігійної, так само як і антирелігійної, пропаганди. Будучи членом якоїсь конфесії, вихованим в рамках релігійних установок з дитинства, індивід виявляється просто невідповідним до агресивних дебатів на релігійну тему. Цих питань намагаються уникнути за допомогою віднесення себе до, наприклад, джедаїзму чи пастафаріанства. Пародійні культу стали маніфестацією належності до певної контркультурної групи.

Таким чином сьогодні іронічний погляд на релігію, віру у надприродне, перейшов у появу новітніх течій, які за своєю структурою мало чим відрізняються від класичних релігій, проте у своїй суті мають абсурдну тематику та іронію. Найвідомішими широкому загалу пародійними культурами є дискордіанство, пастафаріанство та джедаїзм.

Дискордіанство свідомо заплутує “прихильників” своєї віри, у своїй суті доводить саму “релігію” до абсурду – що і є привабливим для “послідовників”, більшість із яких є інтелектуалами, прибічниками західного ризомічного світогляду. Опіраючись на творіння письменників епохи бітників – книгу “Principia Discordia” культ став заздалегідь запланованим хаосом знань постмодерного дискурсу на релігійну тему. Дискордіанство стало своєрідною пародією на масонську ложу для представників контркультури останньої третини ХХ століття. Послідовниками та співавторами дискордіанства були Альфред Хілл (автор відомого “Шоу Бенні Хіла”), Керрі Торнлі, Роберт Уілсон [6].

Пастафаріанство – іронічний пародійний культ, побудований на протесті та висміюванні креаціонізму. Виник у 2005 р. на тлі дискусії

про те, чи варто ввести в шкільний курс у штаті Канзас концепцію “розумного задуму” як альтернативу вченню про еволюцію. Засновником культу є Боббі Хендерсон, який на тлі суперечок запропонував власне бачення Творця – схожого на макарони і тефтелі. Його творіння отримало ім’я Літаючий Макаронний Монстр, а саме вчення закликало до вивчення пастафаріанства в школах, тим самим використовуючи аргумент *reductio ad absurdum* (зведення до абсурду) проти нововведення у науці для дітей.

Хендерсон був лише одним з багатьох противників релігійного нововведення, але його протест виявився найбільш оригінальним. Судові слухання по темі освітніх нововведень закінчилися в 2007 р. визнанням непорушності наукових стандартів, згідно з якими наука дає пояснення того, що відбувається у всесвіті з точки зору природних процесів. Таким чином пастафаріанство відіграло свою роль у сучасному становленні освіти США. І сьогодні до творчого перевтілення “макаронного монстра” часто звертаються у тих випадках, коли необхідно опротестувати впливи релігійних організацій на світські сфери життя. Своєрідним порадником для контраргументів послідовників Хендерсона є його книга “Євангеліє від Літаючого спагетті-монстра” [5].

Джедаїзм – пародійний культ, що виник на основі фантастичною кіноепопеї Джорджа Лукаса “Зоряні війни”. Позитивними героями культового фільму є лицарі ордена Джедай, наділені Силою, яка робить їх могутніми воїнами галактики. Шляхетним лицарям протистоять не менш могутні ситхи, що володіють темною стороною Сили. Носії добра і зла, озброєні світловими мечами, борються за вплив у “далекій-далекій галактиці”. “Віра” в існування реальних джедаїв відрізняє справжніх послідовників джедаїзму від простих фанатів “Зоряних воєн”. Джедаїсти проголошують Джорджа Лукаса апостолом нової релігії, яка повинна бути прийнята всіма жителями Землі [7]. Аналогічні процеси відбуваються і серед шанувальників Толкієна або американського серіалу “Зоряний шлях”, проте саме джедаїзм став першою “релігією”, створеною на базі вигаданого всесвіту кінофільму.

У Британії у лютому 2003 р. були підведені остаточні підсумки перепису населення, у результаті яких виявилось, що прихильників джедаїзму в країні є більше, ніж буддистів або юдеїв. Згідно з уточненими даними, там на той час проживало 390 тисяч прихильників Джедаїзму [7]. До речі, оскільки кількість “віруючих” джедаїстів перейшла за десятитисячний бар’єр, в Англії ця релігія була визнана офіційною.

Через таку чисельність послідовників джедаїзму, лицарі-джедаї почали боротися за міжнародне визнання своєї релігії. Маніфест дже-

даїв, поширений через засоби масової інформації 16 листопада 2006, звернений до світової громадськості і до ООН. Проте, їхнє прохання отримало негативну відповідь [4].

Чисельність “послідовників” усіх пародійних культів потребує неабиякої уваги, адже у деяких країнах ці “релігії” навіть визнані на офіційному рівні. Місце пародійних культів у контексті постмодерну визначається з одного боку – глибокою іронічністю над проблемами сьогодення, з іншого – ризомічністю запропонованих “релігійних” систем. У цих системах, окрім творчості та гумору, знаходимо елементи вже існуючих релігійних елементів та догм. Для прикладу можемо навести дискордіанство, де в центрі культу хаосу поставлено Ерідіу – богиню чвар та розбрату грецької міфології.

Сьогодні через всесвітню мережу пародійні культури поширюються найактивніше. Можливості, які надає Інтернет, дозволяють незаангажовано дізнаватися про активність конкретних громад і лідерів, вивчати релігії, ставати свідками релігійних дискусій та подій в онлайн-просторі [2].

Хоча можна апелювати до думки, що виток, умови формування та середовище поширення пародійних культів обмежується лише віртуальним простором. Буцімто, активність пародійних культів не виходить далі жартів у Інтернеті. Проте, початком вже згаданого вище дискордіанства вважається 1965 р. – дата виходу книги *Principia Discordia*, яка стала основним “святим письмом” дискордіанства. Їхній радикальний намір звести елементи релігій до поклоніння хаосу, символом якого стало яблуко розбрату, породило безліч дискусій, нових культурних артефактів, творчих акцій. Наприклад, культова книга-трилогія Роберта Уілсона “*Pluminatus!*” (1975 р.), яка стала визначним твором контркультурної літератури епохи постмодерну. Пастафаріанство – культ поклоніння макаронному монстру, який створив світ – часто згадується у пресі завдяки протестам прихильників цієї релігії. Один із найгучніших – протест австрійця Ніко Алма. Він виборював право зробити фото на офіційний документ у друшляку. Поліція змушена була випустити права водія з такою фотокарткою, погодившись таким чином із твердженням їх власника, що друшляк – це “релігійний головний убір”, який повинні носити пастафаріанці [1]. На такий вчинок австрійця наштотхнув виняток у законодавстві, у якому йшла мова про те, що головні убори на фото такого роду можуть бути дозволені з урахуванням конфесійної приналежності.

Також тема пародійних культів стає актуальною і для України, як для країни європейської. Оскільки і в нашій країні вкорінення християнства дуже повільно, та все ж втрачає свої позиції, особливо серед

молоді. Проте зараз ми можемо лише припустити активніше поширення ідей пародійних культів у майбутньому. Зараз найактивніша діяльність осередків таких культів спостерігається в Інтернеті, є навіть віртуальна філія прихильників пастафаріанства в Україні – Українська пастафаріальна церква [3].

В даний час пародійні культури все ще формуються, проте вже роблять значний вплив на світогляд багатьох людей. Причиною цього є новаторство, яке несе кожен із різновидів пародійних культів. Також – популярність через неординарність цих культів та дії їхніх послідовників. Проблемам сучасного теїзму та суспільним негараздам прихильники пародійних культів протиставляють постмодерні філософські концепції, логічні аргументи, творчість та іронію. Представники пародійних культів вдосконалюють і розробляють філософські ідеї, оперуючи тим, що атрибутів вищої сили (бога), які можна осмислити, не існує. При дослідженні пародійних культів можна дійти до висновку, що вони є важливим інструментом іронії в сучасному світі та реакцією на його проблеми.

Список використаних джерел та літератури

1. Австрієць отримав права водія з фото в друшляку [Електронний ресурс] // Стаття сайту BBC від 13.07.2011 р. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/world/2011/07/110713_pastafarian_as.shtml
2. Добродум, О. В. Дигіталізація релігії в сучасному суспільстві [Електронний ресурс] // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Релігія як соціальний інститут” (серпень 2011 р.). – Режим доступу : <http://www.religiopolis.org/documents/3344-ov-dobrodum-digitalizatsija-religii-v-sovremennom-obschestve-materialy-mezhdunarodnoj-nauchno-prakticheskoy-konferentsii-religija-kak-sotsialnyj-institut-sentjabr-2011.html>
3. Українська Пастафаріанська Церква [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://urc.uath.org>
4. Манифест джедаїв [Електронний ресурс] // Фанати “Звездних війн” вимагають від ООН визнати релігію Джедаїв. – Режим доступу : <http://www.rosconcert.com/common/arc/story.php/309798/>
5. Henderson, B. The Gospel of the Flying Spaghetti Monster. – New York : Random House Publishing Group, 2006. – 192 p.
6. Malaclypse the Younger, Lord Omar Khayyam. Ravenhurst. Principia Discordia [Electronic resource]. – Режим доступу : <http://176.9.64.103/principiadiscordia.com/>
7. Nancy, K. A Guidebook to Religious and Spiritual Practices for People Who Work With People / Nancy K., Diana J., Mansell R. N // Universe. – 2008. – P. 249–251.